

Ісаєва О.С.,
доцент кафедри іноземних мов
Львівського національного медичного університету
імені Данила Галицького,
кандидат філологічних наук

ВИХОВАННЯ СТУДЕНТІВ-МЕДИКІВ ЯК «МИСТЕЦТВО РОЗВИТКУ СВІДОМОСТІ І ВОЛІ»

Українська педагогічна наука збагатилася значним доробком праць визначного педагога К.Д. Ушинського, який зробив вагомий внесок у розвиток освіти й світової педагогіки. Виховання як важлива складова навчального процесу у вищих навчальних медичних закладах визначається особливою ідеєю К.Д. Ушинського про моральну і свідому особистість, що проявляється в суто людському феномені совісті. Сфера медицини розглядається як особлива галузь людської діяльності, де свідомість і мислення як базові характеристики фахівця тісно взаємодіють. Тому студентам-медикам необхідно прививати моральність як невід'ємну складову медицини у вищих навчальних закладах освіти при викладанні іноземних мов.

Ключові слова: *виховання, студенти-медики, моральність, свідомість, педагогічна наука, вищий навчальний медичний заклад, особистість.*

Постановка проблеми та її значення. Головним пріоритетом модернізації та розвитку національної системи освіти вважається курс на перетворення її в конкурентоспроможну, ґрунтовну та якісну медичну галузь, де кожен студент вищої медичної школи зможе здобути нові знання, навички та компетенції, які необхідні в процесі навчання впродовж усього життя. Тому у вищих медичних навчальних закладах вимагається проведення відповідних заходів щодо формування у майбутнього фахівця ставлення до людини як мети соціального прогресу, орієнтація на активізацію людського

капіталу у сфері вищої освіти й професійної підготовки, що базується на концепції гармонійного і всебічного виховання особистості. При вивченні блоку гуманітарних дисциплін студенти-медики повинні навчатись на реальних життєвих прикладах, щоб у майбутньому теоретичні знання й практичні навички вміло і вдало застосовувались у практичній діяльності. Лише практичні життєві ситуації можуть виховати свідому особистість або закласти фундамент щодо пріоритетів людських цінностей. Закладаючи основні засади навчання й виховання школярів середньої школи у 19 столітті К.Д. Ушинський і не підозрював, що його концепції та ідеї будуть актуальні й активно впроваджуватимуться у вищих навчальних медичних закладах 21 століття. Адже, як в ці часи вважав науковець «Мистецтво виховання – це мистецтво розвитку свідомості і волі...» [5], тобто глибина думки щодо свідомості й волі майбутнього медичного фахівця, його виховання у патріотичному дусі й любові до рідного краю прищеплює і ставлення до пацієнтів, їх проблем та колег тощо. Як відомо, лише чіткі педагогічні постулати й твердження можуть сприяти вихованню гідного фахівця сфери охорони здоров'я й моральної особистості. Серед причин недостатнього розвитку педагогічної науки Ушинський вважав недостатню увагу суспільства до проблем виховання, у вкрай незадовільному стані народної освіти у країні, що і вважається аксіомою виховання нашого суспільства у 21 столітті.

Мета нашого дослідження – обґрунтувати вивчення та різнобічне дослідження наукового доробку визначного педагога 19 століття К.Д. Ушинського для більш глибокого розуміння особливостей освіти і виховання феномена українського педагога й довести їх актуальність в наші дні та практичне впровадження у вищих навчальних медичних закладах України. Тому **актуальність** дослідження обумовлена необхідністю виховання свідомості студентів-медиків в процесі вивчення гуманітарних дисциплін у вищих медичних навчальних закладах. Свідомість має як діяльнісний, так і суспільний характер, відображаючи певне ставлення,

розуміння й оцінку речей, явищ, подій, людських вчинків та людей відповідно до певних понять та критеріїв. Саме поняття свідомість можна трактувати у різноманітних трансформаціях, тобто розглядати під різними кутами, яке включає свідомість навчання, допомоги, розуміння ситуації, свідомість й відповідальність професії медичного працівника, що вимагає вольового характеру й свідомого розуміння відповідальності за здоров'я і навіть життя пацієнта.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Українська педагогічна наука збагатилася значним доробком праць визначного педагога К.Д. Ушинського, який зробив вагомий внесок у розвиток освіти й світової педагогіки зокрема. Класик і реформатор педагогічної науки відображав багаторівневий образ терену свого проживання у відповідності з регіональним суб'єктивізмом (комплексом прагнень, бажань, переживань, очікувань тощо), що чітко визначено у основних працях про виховання дітей. Отож, вчений відзначив: «Якщо педагогіка хоче виховувати людину у всіх відношеннях, то вона повинна попереду пізнати її також в усіх відношеннях. Педагогіка перебуває ще не тільки в нас, але й скрізь, у цілковитому дитинстві, і таке дитинство її дуже зрозуміле, тому що багато наук, із законів яких вона має черпати свої правила, самі ще недавно стали справжніми науками й далеко ще не досягли своєї довершеності» [5, 28], що детермінується чіткою педагогічною метою — знайти резерви виховання й розширити сферу його впливу на розвиток особистості й нації зокрема. Така проблема простежується і у вищих навчальних медичних закладах освіти, оскільки перевантаження студентів практичним матеріалом не дає змоги акцентувати увагу на вихованні й пізнанні особистості.

Відвідавши інші країни світу, добре знаний педагог того часу проаналізував загальні основи європейського, а також американського виховання й дійшов висновку, якого дотримуються і сучасні його послідовники, а саме:

- «загальної системи народного виховання для всіх народів немає ні в теорії, ні на практиці»;
- «у кожного народу своя особлива національна система виховання, а тому запозичення одним народом у іншого виховних систем є неможливим»;
- «досвід у справі виховання є дорогоцінною спадщиною для всіх народів, але в тому розумінні, в якому досвід всесвітньої історії належить усім народам»;
- «науку не треба плутати з вихованням. Вона загальна для всіх народів, але не для всіх народів і не для всіх людей становить мету і результат життя»;
- «громадське виховання не може самостійно вирішувати питань життя, не веде за собою історії, але йде слідом за нею»;
- «громадське виховання тільки тоді буде дійовим, коли його питання стануть громадськими питаннями для всіх і сімейними питаннями для кожного»;
- «збудження громадської думки у справі виховання – основа його розвитку» [5, 109].

Необхідно згадати і відому талановитого вченого, яка вважається основою педагогіки, в якій розглядається фізіологія, нервова система, звички, рефлексі, інстинкти, відчуття, свідомість, формування характеру і волі підводить до дослідження процесу виховання, дозволяючи формувати цілісну особистість, готувати молоде покоління до самостійного життя [6].

Проте, засновник сучасного наукового українознавства академік П. Кононенко вважає за доцільне поєднувати навчання та гуманістичне й гармонійне виховання: «Національне виховання є аналогом державного і передбачає врахування місцевих, певного роду регіональних, етнічно-культурних, мовних особливостей, але базується на принципі і пріоритеті єдності держави, народу, мови, матеріальної і духовної культури, а отже, на єдності принципів, змісту та форм системи освіти [...] Мета: формувати

демократичне суспільство з поколінь особистостей, які б гармонійно поєднували в собі найвищий фізичний, духовний, інтелектуальний і психічний розвиток, самопізнання з пізнанням природи, буття людини всесвіту і суспільства, нації і вселюдства, основ розвитку матеріальної і духовної культури, та були б спроможні втілювати в життя високі ідеали гуманізму, демократії та свободи, чесних і справедливих відносин між людьми, націями та конфесіями, перебувати в гармонії з собою та оточенням» [3, 131].

Як відомо, існує багато досліджень спадщини відомого педагога, де акцентується увага, що дидактика К.Д. Ушинського демократична й гуманна за своїми соціальними основами, емпірична за гносеологічними передумовами, яка «врахувала об'єктивні закономірності розвитку людської психіки, завдавала відчутних ударів по схоластичній школі того часу» [4, 53].

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Сфера медицини розглядається як особлива галузь людської діяльності, де свідомість і мислення як базові характеристики фахівця тісно взаємодіють. Тому мислення як узагальнене, опосередковане, цілеспрямоване пізнання, здійснюється за допомогою слів і мови, вважається стрижнем свідомості: без мислення немає людської свідомості. Найкраще розвивати дані характеристики у студентів-медиків при викладанні блоку гуманітарних дисциплін, зокрема в процесі вивчення англійської мови. Отож, підтверджується твердження К.Д.Ушинського, що на розвиток педагогічної думки великий вплив щодо формулювання мети виховання має слово: «Слово виховання застосовується не тільки до людини, а також до тварин і рослин, і так само й до історичних суспільств, племен і народів, тобто до організмів усякого роду, і виховувати в найширшому розумінні слова, означає сприяти розвитку якого-небудь організму за допомогою властивої йому поживи, матеріальної чи духовної» [5].

Навчання у вищому навчальному закладі вимагає сучасних методів і прийомів, які відповідають сучасним кваліфікаційним характеристикам

певного фаху й вимогам суспільства. Проте, фундаментальні засади навчання і виховання запропоновані українським вчителем й активно впроваджені в освіту під час його активної діяльності вважаються дієвими й практично застосовуються до тепер. Як висловлюється відомий фахівець-дослідник В.К. Дяченко, що сутність процесу, зокрема сутність навчання, завжди є абстракцією. Зміст, навпаки, завжди конкретний. Сутність навчання полягає у взаємодії тих, хто навчає, і тих, кого навчають; спілкуванні поміж тими, хто має певні знання та досвід, і тими, хто їх набуває. Сутність навчання лишається тією ж як у первісному суспільстві, коли навчання відбувалося лише стихійно й найчастіше випадково, так і у модерному суспільстві, в якому б навчальному закладі воно не відбувалося. Сутність навчання залишається сталою до тих пір, доки існує навчання. Інша справа, що зміст цього навчання завжди конкретний і обов'язково змінюється в часі. Отже, процес навчання є унікальним, тому що існує винятково у відповідності до існування людини [2]. Погоджуємося з думкою науковця і вважаємо за доцільне імплементування цього твердження у вищих навчальних медичних закладах при викладанні блоку гуманітарних дисциплін з метою покращення якості навчального процесу.

Як відомо, свідомість вважається надбанням певних знань, що трансформуються й відображають реальність, детермінуючи форму духовного надбання оволодіння дійсністю чи здобутою інформацією. Лише за допомогою свідомості можна оперувати набутими знаннями або цілеспрямовано використовувати їх у своїй діяльності, що вважаємо особливо корисним для студентів-медиків як майбутніх професіоналів сфери медицини. Отож, підтверджується думка відомого педагога К.Д. Ушинського, де наголошується, що необхідно «Готувати уми! Розсівати ідеї! Ось наше призначення. Ми живемо не в ті роки, щоб могли діяти самі. Відкинемо егоїзм, будемо трудитися для потомства» [5]. Свідомість як індивідуально-особистісна риса кожного студента-медика характеризує його внутрішній світ, відображаючи власне «Я» й чітко взаємодіє з суспільними

мотивами держави. Неодмінним компонентом свідомості працівників сфери охорони здоров'я вважається моральна свідомість, яка починається з уміння ототожнити себе з іншою людиною, поставити себе на її місце, що виражається у відомому народному правилі моралі: «Не чини іншому того, чого не бажаєш собі», яке перегукується з ідеями українського вчителя-науковця. У статті «Про засоби поширення освіти через грамотність» [7] К.Д. Ушинський доводив педагогічну неможливість прямолінійного зближення моральності й грамотності: «моральний елемент» з'являється тільки на вищих ступенях освіти, які органічно охоплюють вирішення виховних завдань. Тому студентам-медикам необхідно прививати моральність як невід'ємну складову медицини у вищих навчальних закладах освіти при викладанні іноземних мов, оскільки роблячи вибір, особистість здатна усвідомлювати мотиви й цілі своєї діяльності та своїх вчинків, визначати свої орієнтації, свою життєву позицію й пріоритети, що вкрай необхідно майбутньому фахівцю сфери охорони здоров'я.

Також багато уваги народний педагог приділяє філософському і загальнонауковому осмисленню таких найважливіших понять як особистість та її роль у суспільстві, де особлива увага звертається і на осмислення глибокого значення пошани як важливого культуротворчого чинника формування особистості. Саме К.Д. Ушинський обстоював думку, що загальна освіта має бути пронизана ідеями гуманності й патріотизму. Виховання дається абсолютно нелегко, оскільки вимагає культури волі й характеру, які формуються в процесі навчання. Проте, побудоване винятково на інтересі, воно не сприяє виробленню цих рис. Праця є важливим чинником морального виховання, тому необхідно прищеплювати любов і серйозне ставлення до неї. У статті «Праця в її психічному і виховному значенні» [7] вперше порушується й усебічно обґрунтовується одна з провідних ідей К.Д. Ушинського про працю як про головний інструмент і основний засіб виховання. Ця думка не втратила своєї актуальності й сьогодні.

Важливою й актуальною вважається думка про недостатній рівень розвитку наук про людину, з яких педагогіка повинна черпати дані для розуміння процесів навчання і виховання. Ушинський вважав, що педагогіка може стати наукою у повному смислі слова, якщо вона буде тісно пов'язана з життям, виражати потреби суспільства і спиратися на дані наук про людину: «Якщо педагогіка хоче виховувати людину у всіх відношеннях, то вона повинна передусім узнати її також у всіх відношеннях». К. Ушинський називає педагогіку найвищим мистецтвом, яка впливає на вдосконалення людської природи: «Вихователь – є художник, вихованець – художній твір; школа – майстерня, де з грубого куска мармуру виникає подібність божества». Про значення народного виховання К.Д.Ушинський писав: «Будь-яка жива історична народність є найпрекраснішим творінням Божим на землі, і вихованню лишається тільки черпати із цього багатого і чистого джерела [7]».

К. Ушинський вважав, що людина повинна бути розвиненою фізично і духовно, де сутність виховання визначалася як цілеспрямований, свідомий процес формування гармонійно розвиненої особистості. Вчений доводив, що виховання буде успішним, якщо буде дотримано певних принципів. Необхідно зазначити, що єдність навчання і виховання науковець вбачав у розвитку педагогіки, що підтверджується в наш час вивченням блоку гуманітарних дисциплін у вищих медичних навчальних закладах з опорою на дидактику. Проте, К. Ушинський стверджував, що «науку не треба плутати з вихованням; вона загальна для всіх народів і не для всіх людей становить мету і результати життя» [1, 284-292].

Перед навчанням науковець ставив три основні завдання: освітнє, виховне і розвиваюче, які завжди повинні взаємодіяти у єдності, доповнюючи одне одного. Народний педагог вважав неможливим активне навчання, що не супроводжується розумінням. На його думку, і свідомість, і активність невіддільні: активність є формою, у якій здійснюється свідоме навчання. Науковець вказував, що знати напам'ять – ще не означає знати, а

критерій якості знань – ступінь їх розуміння учнями й вміння застосувати на практиці. Також, необхідно зазначити, що свідомість як форма відображення об'єктивної дійсності повинна розвивати у студентів-медиків такі функції як комунікативну, рефлексивну, регулятивну, пізнавальну й прогностичну. Таким чином, свідомість є особливою формою взаємодії людини з дійсністю і управління нею.

Висновок. Виховання як важлива складова навчального процесу у вищих навчальних медичних закладах визначається особливою ідеєю К.Д. Ушинського про особистість як моральну і свідому, що проявляється в суто людському феномені совісті. На всіх етапах освіти навчання має бути частиною системи виховання, формувати світосприйняття, світорозуміння, характери, ідеали, волю, працелюбність, смаки, мораль і етику, принципи досягнення мети. А це значить, що виховання на сучасному етапі набуває особливої актуальності та ваги [3]. Лише в процесі вивчення блоку гуманітарних дисциплін необхідно у студентів-медиків розвивати мислене уявлення дійсності щодо майбутнього, абстрактне мислення, регулювання окремих вчинків і поведінки, комунікативний дискурс й рефлексивні здібності. Як стверджує К. Ушинський «Виховання бере людину всією зі всіма її народними й частковими особливостями, – її тіло, душу, розум, – і, перш за все, звертається до характеру, а характер і є саме той ґрунт, у якому коріниться народність...» [6]. Погоджуємося з думкою К. Ушинського, що виховання студентів-медиків – це справді мистецтво волі й педагога. Отож, **перспективу подальшого дослідження** вбачаємо у розвитку інтелектуальної еліти нації та ролі освітнього середовища вищого навчального медичного закладу у становленні студентів-медиків.

Джерела:

1. Березівська Л.Д. Ушинський Костянтин Дмитрович / Л.Д. Березівська. // Українська педагогіка в персоналіях: У 2 т. [За ред. О.В. Сухомлинської]. – К.: Либідь, 2005. – С. 284-292.

2. Дьяченко В.К. Дидактика: В 2-х т. / В.К. Дьяченко – М.: Народное образование, 2006. – Т. 1. – 400 с.; Т. 2 – 384 с.
3. Кононенко П. Концепція національної освіти / П. Кононенко. // Українознавство. – 2008. – № 2. – С. 131.
4. Романовский О.К., Барсук И.Я. Жизнь во имя будущего. / О.К. Романовский, И.Я. Барсук. // Очерк научно-редакторской и литературно-публицистической деятельности К.Д. Ушинского. – К., 1984. – С. 53.
5. Ушинський К.Д. Людина як предмет виховання. Спроба педагогічної антропології. / К.Д. Ушинський. // Твори: У 6 т. – К., 1952. – Т. 1. – С. 109; Т. 4. – С. 28.
6. Ушинский К. Человек как предмет воспитания: Опыт педагогической антропологии / Константин Ушинский. – М.: ФАИР-ПРЕСС, 2004. – 576 с.
7. Ушинский К.Д. Педагогические сочинения: В 6 т. О народности в общественном воспитании. / К.Д. Ушинский. // Педагогика. – М., 1988. – Т. 1 – 416 с.

Украинская педагогическая наука обогатилась значительным наследием работ выдающегося педагога К.Д. Ушинского, который внес весомый вклад в развитие образования и мировой педагогики. Воспитание как важная составляющая учебного процесса в высших учебных медицинских заведениях определяется особой идеей К.Д. Ушинского о моральной и сознательной личности, которая проявляется в чисто человеческом феномене совести. Сфера медицины рассматривается как особая сфера человеческой деятельности, где сознание и мышление как базовые характеристики специалиста тесно взаимодействуют. Поэтому студентам-медикам необходимо прививать нравственность как неотъемлемую составляющую медицины в высших учебных заведениях при преподавании иностранных языков.

Ключевые слова: *воспитание, студенты-медики, нравственность, сознание, педагогическая наука, высшее учебное медицинское учреждение, личность.*

Ukrainian pedagogical science has been considerably enriched by the works of prominent educator K.D. Ushynsky who made a significant contribution to the development of education and world pedagogy. Education as an important component of the educational process at higher medical educational institutions is determined by a special idea about the moral and conscious personality, proposed by K.D. Ushynsky, which manifests itself in a purely human phenomenon of conscience. Field of medicine is considered as a special branch of human activity where the mind and thinking as basic characteristics of a professional are closely interacted. Therefore, morality as an integral part of medicine must be inculcated to medical students in the teaching of foreign languages at higher educational institutions.

Key words: *education, medical students, morality, consciousness, teaching science, higher education, medical institution, personality.*